

Ankstyvieji emigracijos keliai: pėsčiomis, vežimais, transatlantiniais laivais

Šiandien egzistuojančios susisiekimo priemonės ir nuotolinio bendravimo galimybės kuria išpūdį apie siaurėjančias pasaulio ribas. Tačiau praėjusiais šimtmečiais gyvenamosios vietos pakeitimas, išvykimas ieškoti geresnių gyvenimo sąlygų reiškė eižėjančius ryšius su gimtąja vieta bei itin ilgą ir sudėtingą kelionę iki tikslo. Kiek laiko trukdavo kelionė į kitą Atlanto pusę? Kodėl kai kuriems, net ir pasiekus tikslą, tekdavo suktis atgal?

Lietuvos nacionalinio muziejaus informacija

Lietuvos gyventojų migracijos istorija pasakojama Lietuvos nacionalinio muziejaus „Pasaulio dydžio Lietuva: mūsų migracijos istorija“ Istorijų namuose, kuri užsidaro jau spalio 27 dieną. Paskutinę dieną parodos lankymas – nemokamas.

Poreikis ieškoti geresnio gyvenimo

Migracijos istorijos pasakojimas parodoje pradedamas nuo XIX a. vidurio, kuri galima laikyti masinės emigracijos iš Lietuvos pradžia. Lietuva tuomet priklausė carinės Rusijos imperijai, todėl spauda ir sunkios gyvenimo sąlygos skatino žmones ryžtis ilgai ir pavojingai kelionei, kuri dažniausiai būdavo nelegali. Dėl šalies ekonominės ir politinės padėties ištisomis šeimomis išvykdavo ir kitų tautybių piliečiai, ypač žydai.

Pramaitinti didelę šeimą XIX a. antroje pusėje buvo sudėtinga, todėl prastėjančios gyvenimo sąlygos skatino emigraciją. 1902 m. | Nacionalinio M. K. Čiurlonio dailės muziejaus archyvo nuotr.

Pirmas ir svarbiausias žingsnis buvo pasiryžti peržengti namų slenkstį. Dėl to ir parodoje „Pasaulio dydžio Lietuva“ lankytojai visų pirma patenka į XIX a. lietuvių trobą. Tai padeda vizualiai įsisąmoninti jų patirtą kontrastą, kai plaukdavo didžiuliais transatlantiniais laivais ir horizonte išvysdavo pasitinkančią naujai atidengtą Laisvės statulą.

Palikę namus, valstiečiai dažniausiai vežimu ar pėsčiomis vykdavo iki artimiausio didesnio miestelio ar valsčiaus centro. Nuo ten – vežimu iki Rusijos-Vokietijos sienos; ją neretai kirsdavo kontrabandininkų išbandytais keliais, padedami vedlių, kuriems už paslaugą turėdavo sumokėti nemažą savo santaupų dalį. Pasiekę Vokietiją, nelegalūs migrantai patekdavo į specialias sanitarines stotis. Jose atvykėliai būdavo tikrinami mediciniškai, o jų bagažas dezinfekuojamas, kad būtų apsaugota nuo epidemijų.

Populiariausias sienos kirtimo punktas buvo Kybartuose. XX a. pr. atvirukas | Lietuvos centrinio valstybės archyvo nuotr.

Galimybės atverdavo Atlantas

Kirtus sieną, dar reikėdavo nukakti iki didžiųjų Europos uostamiesčių – Hamburgo, Brėmeno, Antverpeno ar Roterdamo, iš kurių kursuodavo laivai į Ameriką. Retas iš anksto galėjo prognozuoti, kada laivas išvyks, – taigi prie uosto įrengtuose barakuose tekdavo laukti ir porą savaitių, už naktį mokant po kelias markes. Ilgainiui sąlygos visur gerėjo, o 1901 m. Hamburge buvo atidaryta speciali stovykla laukiantiems kelionės. Čia būdavo gaunama lova nakvynei ir maitinimas bendroje valgykloje, o laukti tekdavo jau tik apie 4 paras.

Hamburgo uostas iš kurio išvykdavo didelė dalis transatlantinių laivų. XX a. pr. | MHMS nuotr.

Išskentus varginančią kelionę, dar keletą savaičių tekdavo keliauti garlaiviu ir tikėtis, kad nei liga, nei maisto nepriteklius nesukliudys pasiekti kelionės tikslo.

Iki šio etapo didelę dalį kelionės pėsčiomis ir vežimu įveikusius žmones pasitikdavo transatlantiniai laivai, todėl likusi kelionės dalis keldavo žymiai didesnę įspūdį. Iki 1873 m. daugiausia keliauta burlaiviais; kelionė vien vandeniui trukdavo 6–7 savaites. Tik XX a. pradžioje, kai burlaivius pakeitė garlaiviai, kelionė sutrumpėjo iki 2 savaičių.

Vaižgantas 1911 m. plaukė garlaiviu „Kronprinzessin Cecilie“, kurio ilgis buvo 215 m, plotis 22 m, o grimzlė – per 13 metrų. Jį aptarnavo beveik 700 darbuotojų, o keliauti buvo galima trimis skirtingomis klasėmis: pirmąją plaukti galėjo 770, antrojoje tilpo 250, o trečiojoje – 800 keleivių. Atstumas tarp Brėmeno ir Niujorko buvo 6534 km, iki Baltimorės – 7115 km, o į Galvestoną Teksase reikėjo plaukti net 10 021 kilometrą.

Lietuviai dažniausiai plaukdavo į JAV, o dalis žydų jau tuomet rinkdavosi ir Pietų Afrikos Sąjungą ar Pietų Amerikos šalis.

Negailestinga atranka atvykus

Didžioji dalis atvykusių iš Lietuvos asmenų į JAV patekdavo per Niujorką. Pasiekus JAV krantus, dar nebuvo aišku, ar tikrai pavyks likti šiame žemyne. Emigrantai pirmiausia turėjo pereiti patikrą. Masinės emigrantų bangos keliai pirmiausia vedė per Manhatane įkurtą Kasl Gardeno (Castle Garden) imigrantų praleidimo punktą, kurio funkcijas 1892 m. perėmė Eliso salos (Ellis Island) imigrantų patikros stotis. 1892–1924 m. apie 80 procentų atvykusiųjų į JAV asmenų saloje praleisdavo vidutiniškai nuo 2 iki 6 valandų; likusieji, kurie neatitiko tam tikrų patikros reikalavimų, užtrukdavo ilgiau.

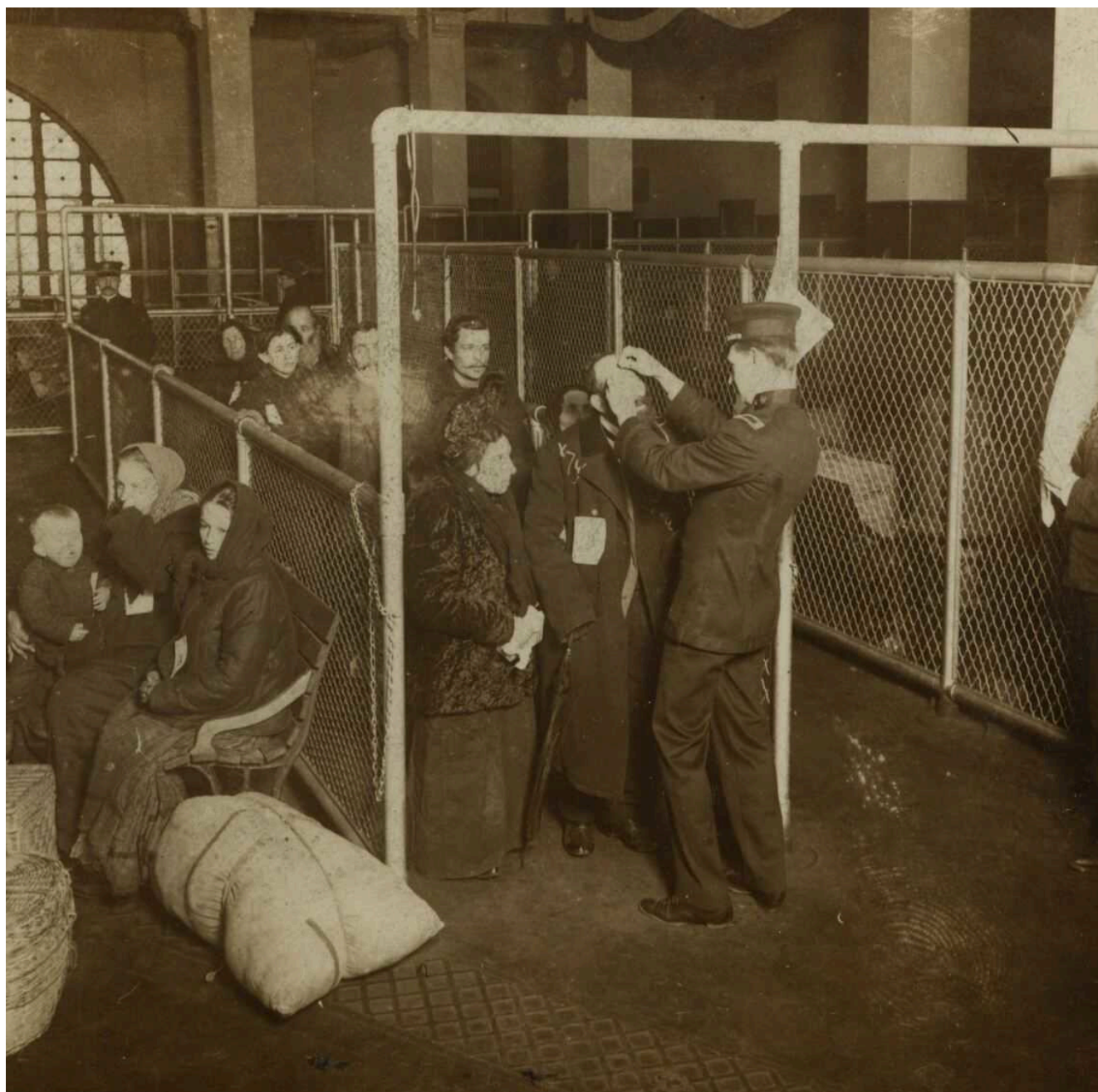

Laukimas emigrantų praleidomo punkte Elis saloje. XX a. pr. | Kongreso bibliotekos Vašingtone archyvo nuotr.

Atvykusieji sėdėdavo ant ilgų medinių suolų ir laukdavo, kol išgirs tariant savo pavardę. Tuomet jie pateikdavo inspektoriui dokumentus ir turėdavo atsakyti į užduodamus klausimus: koks jūsų vardas? Kur gimėte? Kiek turite pinigų? Ar pažįstate ką nors šioje šalyje? Ar kada nors buvote kalėjime? Ar turite darbą?.. Šis klausimynas buvo nemenkas rūpestis, nes didžioji dalis iš Lietuvos atvykusių asmenų nemokėjo anglų kalbos, o nuo atsakymų priklausė, ar bus įleisti į šalį, ar bus grąžinti atplukdžiusiai kompanijai, kad būtų išsiųsti atgal.

Situacijoje kiek pagelbėdavo lenkų, vokiečių, jidiš ir rusų kalbų mokėjimas, – mat JAV tarnybos jau turėjo šiomis kalbomis kalbančių darbuotojų. 1915 m. čia

valdiškus vertėjų darbus jau dirbo ir du lietuviai: V. Daukšys ir Juškevičius. Beveik pusė atvykstančių žmonių iš Lietuvos buvo beraščiai. Dažniausia neįleidžiami būdavo tie, kurie, inspektoriaus manymu, neturėjo galimybės patys savęs išlaikyti.

Atvykusių į JAV laukdavo medicinė apžiūra, kurios nepaėjus tekdavo vykti atgal. XX a. pr. | Lietuvos jūrų muziejaus nuotr.

Po dokumentų patikros sekė medicinos apžiūra, kuri dažnai būdavo dar negailestingesnė: atvykėliui tikrinta galvos oda, veidas, kaklas, rankos, laikysena ir bendra fizinė ir psichologinė būklė. Nuo 1905 m. pradėtas papildomai tikrinti regėjimas. Jei buvo nustatoma, kad liga lengvai pagydoma, žmogus buvo siunčiamas į čia pat saloje esančią ligoninę. Nepaėjusių medicinos patikros

laukė sunki kelionė namo. Praėjusieji patikrą, išsikeisdavo turimus pinigus į dolerius ir keldavosi iš salos į Manhataną, kur vildavosi įsitvirtinti.

Emigracijai palengvinti - išeivystės agentūra

Antroji emigracijos banga dėl darbo trūkumo susiformavo Nepriklausomos Lietuvos Respublikos laikotarpiu: 1918–1940 m. iš Lietuvos iškeliavo apie 104 tūkstančiai gyventojų, tik šįsyk išvykimo kryptys buvo kitos – Argentina, Brazilija, Urugvajus, Palestina. Į pastarąją vyko žydai, paskatinti sionizmo idėjų ir naujų galimybių.

Paprastesnius emigracijos kelius XX a. pradžioje garantavo ne tik technologinė pažanga, bet ir išeivystės biuras „Susisiekimas“, kuris tvarkė išeivių kelionės į užsienį reikalus. Pasirašydamas sutartį su kiekvienu išeiviu arba kiekvienos išvykstančios šeimos galva, Biuras įsipareigodavo už sutartą atlyginimą nugabenti išeivį bei jo daiktus į sutartyje nurodytą vietą, aprūpinti kelionėje sveiku maistu bei tinkamu butu, susirgus suteikti medicinos pagalbą, o mirus – nemokamai palaidoti.

Nors šitoks įsipareigojimas skamba kaip ištis didelis palengvinimas, bet ne viskas vyko tik keleivio naudai. Savo veiklos pradžioje Biuras išeivius gabendavo skolon, už pasižadėjimą atvykus atidirbti fazendų plantacijose. Tokia praktika pasirodė ydinga ir vedė į emigrantų išnaudojimą. Bet 1929 m. priimtas naujas Emigracijos įstatymas numatė bausmes už tokią veiklą, uždraudė vežti keleivius skolon, agituoti piliečius vykti į užsienį; Biuras nebeturėjo teisės varžyti išeivių, jiems pasirenkant gyvenamąją vietą ar darbą užsienyje.

Visgi jokie namuose priimti įstatymai neapsaugojo emigrantų nuo svetur jų laukiančių sunkių darbo sąlygų. Pietų Amerikoje dirbdami kavos, cukranendrių plantacijose, medvilnės ir tabako fermose, skerdyklose bei kasyklose žmonės kentė nepriteklis, sekinantį karštį ir išnaudojimą.

Susipažinti su mūsų migracijos istorija iki šių dienų galima Lietuvos nacionalinio muziejaus parodoje „Pasaulio dydžio Lietuva: mūsų migracijos istorija“, kuri iki spalio 27 dienos veikia Istorijų namuose Vilniuje. Parodą globoja Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus. Paskutinę parodos dieną jos lankymas nemokamas.